

Långsiktiga villkor för ett hållfast och oberoende public service

Genomgång och analys av den parlamentariska public servicekommitténs direktiv

Arbetsmaterial 20 mars 2023

Oberoende PS

Jan Scherman & Jan Petersson

Inledning

Vid regeringssammanträdet den 23 februari 2023 beslutade regeringen om kommittédirektiv för public service (PS). Ordförande för denna parlamentariska kommitté blir förre KD-ledaren Göran Hägglund. Uppdraget ska redovisas senast 30 april 2024. Avsikten är att *”skapa goda förutsättningar för public service-verksamheten och upprätthålla och värna dess oberoende.”*

Direktiven bör läsas mot bakgrund av det nya politiska läget. Den nya regeringen arbetar konsekvent efter Tidöavtalet och sätter i gång de förändringar som regeringsunderlagets partier kommit överens om. Vad gäller PS framgår det av Tidöavtalet att PS ska *”utveckla”* sin verksamhet. Det ges ingen närmare förklaring om vad det innebär i den korta text som beskriver PS:

”I ett delvis nytt medielandskap behöver public service-verksamheten utvecklas, som en del av den demokratiska infrastrukturen. Detta ska vara inriktningen inför den kommande tillståndsperioden 2026–2033.”

Uttolkningen av detta återfinns i de enskilda partiernas handlingsprogram och partimotioner gällande PS. SD och M har sedan flera år drivit den linje som nu återfinns i direktiven. Det handlar om:

- Minska mångfalden, fokusera på det så kallade kärnuppdraget.
- Minska kostnaderna genom anpassning till ett mindre uppdrag och effektiviseringar genom utökad kostnadskontroll.
- Skärpt granskning, särskilt vad gäller kraven på saklighet och opartiskhet –**kopplat till** utökade sanktionsmöjligheter.
- Utökad granskning genom att aktivt ta in forskare som belyser särskild utvalda frågor.
- Programutbudet beskrivs konsekvent som vänstervridet.
- Stärka den ekonomiska kontrollen, öka transparensen i den ekonomiska redovisningen och förstärka den interna revisionen.
- Samordna SR, SVT och UR i lite olika varianter - M har föreslagit att UR inkorporeras i de andra bolagen – SD vill sammanslagning för att spara pengar. I direktiven används begreppet samordning i syfte att söka effektiviseringar.
- Åtgärder för att minska så kallade *”marknadsstörande”* effekter, läs otillbörlig konkurrens mot kommersiellt finansierade medier.

SD och M har intagit en drivande position, KD har anslutit sig. L:s linje är till stora delar oklar. Det var först när direktiven presenterades och det i samband med detta publicerades en gemensam DN Debatt, som L också får sägas till stora delar ha anslutit sig till de andra Tidö-partierna. L har i vart fall inte markerat någon avvikande ståndpunkt.

Denna politik genomsyrar direktiven som formar en otvetydig linje. Även om allt inte är med är inriktningen att verksamheten som PS bedriver ska minska, kosta mindre och kontrolleras hårdare. Det är inte bara allmänna riktlinjer, utan också långtgående detaljregleringar av inte minst innehållet.

Utredningens uppdrag

För första gången är det nu möjligt att införa ett teknikneutralt tillstånd. Hittills har public service (PS) reglerats utifrån verksamheten i marknätet, i det som kallas sändningstillstånd och som kompletteras med villkor som kopplas till de medel som bolagen tilldelas. Genom en grundlagsändring kan nu även PS-bolagens utbud på internet regleras formellt. Det innebär att internet likställas med sändningarna i marknätet. Det öppnar för ett teknikneutralt tillstånd. Det innebär samma villkor gäller och följs upp oavsett plattform. Regeringen kan därmed ta ett helhetsgrepp om utbudet. Jämfört med tidigare utredningar så markerar denna ett trendbrott även på andra sätt.

Det är första gången som direktiven så konkret pekar på en vilja att:

- Minska bredden i programutbudet.
- Förändra speglingsuppdraget.
- Få till stånd en effektiv förhandsprövning.
- Konkretisera hur minska konkurrens mot andra medier genom till exempel regler för textproduktion.
- Skärpa sanktionsmöjligheterna för Granskningsnämnden samt utvidga dess granskningsområde.
- Minska PS-avgiften så att den anpassas till det minskade uppdraget.
- Samordning mellan PS-bolagen för att minska kostnader.
- Förstärka beredskapsansvaret.
- Lagstifta om public service.

Jämfört med tidigare så är det en majoritet i den parlamentariska kommittén som står bakom direktiven. Även om SD formellt inte sitter i regeringen är deras position som del i regeringsunderlaget så stark att det tvivelsutan är så att direktiven förankrats hos samtliga partier i regeringskonstellationen M, KD, L och SD. Bland Tidö-partierna skiljer L ut sig och omfamnar ett oberoende och brett PS på ett helt annat sätt än M, KD och SD. Det tre partierna har under

flera mandatperioder fört fram kritik och bland annat krävt minskad bredd i programutbudet under begrepp som *”vassare”* och *”fokus på kärnuppdraget”*. På samma sätt har dessa partier föreslagit utökad granskning och sanktionsmöjligheter. Effektivisering och sänkt public serviceavgift ingår i deras kravlistor.

I kommitténs direktiv finns frågor som diskuterats tidigare. Det gäller distribution på nya plattformar. Hur PS ska satsa mer lokalt och regionalt har förekommit tidigare, även om frågan nu kopplas ännu hårdare till frågan om samordning/samarbete med andra medier. Tidigare har formuleringen varit *”ta hänsyn till kvalitativa nyhetsmediers konkurrensförutsättningar för att främja en mångfald av perspektiv på en livskraftig mediemarknad.”* (proposition 2018/19:136). Frågan om PS och dess roll för försvar och beredskap är inte heller ny, men dess betydelse är avsevärt mer markerad. Den är nu en av de viktigaste och genomsyrar hela utredningsuppdraget.

När PS utreddes förra gången skedde det genom två parlamentariska utredningar.

Den första *”Finansiering av public service – för ökad stabilitet, legitimitet och stärkt oberoende”* (SOU 2017:79) ledde till att en PS-avgift infördes och ersatte den tidigare radio- och tv-licensen, samt att tillståndperioden utökades till åtta år med halvtidsöversyn¹. Den avgiftsnivå som fastställs ska gälla hela tillståndperioden. För att ytterligare stärka oberoendet genomfördes att den som är verksam som riksdagsledamot inte får vara styrelseledamot i Förvaltningssiftelsen, vilket därmed också kom att gälla SR AB, SVT AB och UR AB.

I den andra utredningen *”Ett oberoende public service för alla – nya möjligheter och ökat ansvar”* (SOU 2018:50) återkom frågan om att stärka oberoendet och även om riksdagspartierna utser Förvaltningsstiftelsens ledamöter så ska det ske efter kriterierna *”kompetens, integritet och lämplighet”*. Ordföranden i stiftelsen utses av regeringen. I de direktiv som nu presenterats finns inga förslag om hur man ska säkerställa armlängds avstånd mellan PS-bolagen och politiken.

Därutöver har en *grundlagsutredning* genomförts som resulterade i en ändring som öppnar för att reglera just public services verksamhet på internet. Radio och tv-lagen har anpassats till grundlagsändringen och det innebär, som tidigare konstaterats, att det är möjligt att reglera hela utbudet oavsett plattform. Det som betecknas som teknikneutral reglering.

---

¹ Av praktiska skäl blev innevarande tillståndperiod sexårig, för att undvika riksdagsbeslut om PS under ett valår. Tanken är dock att det fortsatt ska vara åttaåriga tillståndperioder.

Nu finns de avgörande pusselbitarna på plats för att gör omfattande förändringar i en process där public service riskerar politiseras under förövändningen att det måste reformeras.

Kommittédirektiven – steg för steg

Mot bakgrund av Ukraina-kriget och den nya världsordningen som växer fram är intrycket att regeringen har gjort sina vägval.

Public service ska vara en tydlig del av totalförsvaret, prioritera folkbildning och journalistik, och inte störa marknaden. Underhållning och sport är inte självklart. Bolagen ska drivas effektivare. Det kan leda till minskade anslag. Kraven på öppenhet och tydligare redovisning av verksamheten skärps. Det troligaste är att det införs en public service-lag med minst ett kompletterande styrdokument. Liberalerna är det regeringsparti som kan tveka, men gör knappast public service till en kabinetsfråga. Oppositionen kommer av allt att döma att ta varje tillfälle i akt att kritisera regeringen, att den går i SD:s ledband. Och SD kommer att driva på efter bästa förmåga och det ska inte underskattas.

Det handlar om hur långt regeringen är beredd att gå på den inslagna vägen. Hur stort motstånd den möter när radio och tv i allmänhetens tjänst riskerar omformas till radio och tv i samhällets tjänst och till fördel för de kommersiella medieföretagen.

Här följer en lista över utredningens olika delar i det omfattande uppdraget:

Direktiven	Regeringen	SD	Oppositionen	Kommentar
Avsmalnat uppdrag fokus på folkbildning samhälls-journalistik och lokal bevakning.	Enig regering.	SD är överens med regeringen.	Oppositionen är kritisk, inte till förändringar i uppdraget men till en avsmalning, utan underhållning och sport.	Hög sannolikhet att Regeringen med SD driver igenom sin linje. Vad gör L?
Bolagen ska göra det som marknaden inte gör – underhållning och sport är inte självklart.	Enig regering.	SD är överens med regeringen.	Oppositionen är där emot.	Det blir strid med risk för att regeringen med SD vinner.

Speglings-uppdraget ska ses över i sin helhet – mer svenskt?	Enig regering.	SD har tagit upp detta i sina partimotioner och kräver bl.a mer svensk kultur.	Oppositionen kommer inte att gå på en linje som kan uppfattas som stöd för SD.	Det blir strid och här är det åter L som har en vågmästarroll.
Förhandsprövningen ses över – systemet har aldrig använts trots att det funnits i flera år.	Enig regering.	SD stöttar regeringen.	Oppositionen är troligen inte beredd att gå lika långt som Tidöpartierna.	Det blir förhandlingar.
Oberoendet ska stärkas – men ingen vet hur (det blir inget grundlagsskydd) – det innebär också en diskussion om bolagens påstådda partiskhet (vänstervridning).	Enig regering – men stort tolkningsutrymme.	SD vill knyta ps närmre "staten" och politiken.	Oppositionen är för starkt oberoende.	Otydligt vad starkt oberoende innebär. Det blir strid igen med samma utgångspunkt som tidigare.
Beredskap och säkerhet är prioriterat uppdrag – VMA och samhällsinformation (pandemin var ett genombrott) och "om kriget kommer" en viktig komponent.	Enig regering – ingen kan vara där emot.	SD stöttar regeringen.	Oppositionen har i huvudsak samma inställning som regeringen.	Här finns goda förutsättningar för blocköverskridande överenskommelse.
SVT ska fokusera på rörlig bild och SR på ljud och motivera varför de ska ha text på webben (begränsning - till TU:s förtjusning).	Enig regering.	SD stöttar regeringen.	Oppositionen kan eventuellt öppna för "mjuk" reglering.	Frågan var uppe i förra ps-utredningen. Det kan finnas öppningar för kompromisser.
Reglera närvaron på internet , tredje parts plattformar, och PS ska prioritera egna plattformar.	Enig regering.	SD stöttar regeringen.	Oppositionen kan eventuellt öppna för "mjuk" reglering.	Frågan var uppe i förra utredningen, och nu som då kan det finnas möjlighet till blocköverskridande kompromiss.

Marknätet viktigt både för radio och tv, för hela tillståndsperiod (dvs 10 år framåt).	Enig regering – men utredningen kan leda till en omvärdering.	SD stöttar regeringen.	Oppositionen har samma inställning	Marknätet blir troligen obsolet under nästa tillståndsperiod. Kommersiella TV bolag lämnar troligen marknätet först. FM radion håller längre men inte hela tillstånds-perioden.
DAB ska utredas igen – DAB startade på 1990 talet, men är ännu ingen framgång.	Regeringen är tveksam till DAB.	SD stöttar regeringen.	Oppositionen har samma inställning.	Det är den kommersiella radion som trycker på. SR sänder om nån annan betalar. En renässans för DAB är tveksamt.
Stötta produktionsmarknaden (fortsatt hög utläggningsgrad)	Enig regeringen.	SD stöttar regeringen.	Oppositionen har samma inställning.	Det finns förutsättningar för blocköverskridande överenskommelse.
Samverka med kommersiella aktörer särskilt lokalt.	Enig regering.	SD stöttar regeringen.	Oppositionen är kritisk om det innebär " <i>public service by tender</i> " (tjänster upphandlas av kommersiella medieföretag) eller avtal om nyhetsleverans från lokaltidningarna	Det blir strid.
Hårdare kontroll , redovisning, transparens och Granskningsnämnden kan få sanktionsmöjligheter (de ska fastställas i lag). Särskilt hur	Enig regering.	SD vill troligen gå längre än regeringen.	Oppositionen kommer att hålla emot.	Öppenhet, tydligare redovisning är det ingen som är emot – men

bolagen uppfyller folkbildnings-uppdraget ska redovisas.				sanktioner i SD tappning blir det strid om.
Ingen sammanslagning av bolagen.	Enig regering.	SD vill ha samman-slagning.	Oppositionen har samma inställning som regeringen.	Det ska inte uteslutas att frågan kommer upp under utredningens gång, men det är främst SD som driver sammanslagning. Visst stöd från M.
PS-bolagen ska samverka mer.	Enig regering.	SD stöttar regeringen.	Oppositionen har samma inställning.	Det är inte första gången detta finns med i en PS utredning. Hittills har det inte fungerat.
Det blir av allt att döma en public service-lag som reglerar verksamheten, som så långt möjligt ska vara teknikneutral, ta hänsyn till EU och kompletteras med styrdokument.	Enig regering.	SD stöttar regeringen.	Oppositionen har samma inställning.	Metoden lag + styrdokument kommer man överens om. Det är innehållet det blir strid om.
Dagens public service-avgift ska vara kvar.	Enig regering.	SD driver linjen finansiering direkt via statskassan.	Oppositionen värnar dagens system med en PS-avgift.	Det blir troligen strid om nivån på avgiften.
Bolagen ska göra budgetäskande för hela perioden och utredningen ska bedöma hur mycket pengar som de ska tilldelas och hur det blir med en årlig uppräknings. Tilldelningen ska anpassas till uppdraget.	Enig regering.	SD stöttar regeringen.	Oppositionen har samma inställning.	Metoden är man överens om, men det blir strid om nivåerna på tilldelning och uppräknings.

Och särskilt titta på bolagens sidoverksamheter och hur dessa motiveras och redovisas.	Enig regering.	SD stöttar regeringar.	Oppositionen har till del samma inställning.	Det blir förhandlingar men går troligen att komma överens.
Sponsring kan begränsas ytterligare.	Enig regering.	SD stöttar regeringen	Oppositionen har samma inställning	Det blir förhandlingar men går troligen att komma överens.
Åttaårig tillståndperiod	Enig regering	SD stöttar	Oppositionen har samma inställning	Det blir troligen som beslutades förra gången, dvs åtta år, med en halvtidsöversyn, men som skärps.

Värna eller inskränka?

De konkreta förslag som direktiven anvisar den parlamentariska kommittén att undersöka visar på en tydlig politisk vilja att minska, styra och kontrollera på ett sätt som inte varit aktuellt i tidigare utredningar. Vid en genomgång av direktiven visar det sig att det finns ett antal skrivningar, som tvärtemot den officiella ambitionen om att värna PS, istället formar en hotbild mot ett fritt och oberoende PS. Nedan finns en rad exempel.

Citat ur direktiven:

”Kärnan i public service-uppdraget bör därför inriktas på de samhällsbehov som marknadsaktörerna inte kan tillgodose. ” (s 3)

Kommentar: Att göra det som marknaden inte gör är ett gammalt mantra ständigt upprepat av kommersiella mediebolag och borgerliga partier i Sverige och runtom i Europa. Det handlar om vad som uppfattas som offentligt finansierad konkurrenssnedvridning, som också kopplas till EU:s statsstödsregler.

Det är regleringstekniskt komplicerat. PS ska inte inkräkta på den kommersiella marknaden utan istället göra det som blir över, ett slags "rest public service". PS ska gripa in där marknaden misslyckas, termen internationellt är "market failure".

"Föreslå de nya författningar eller författningsförändringar som förslagen kräver, men inte förslag till ändringar i någon grundlag." (s 4)

*"Föreslå en lag om public service...som behövs som bidrar till kontinuitet och tydlighet när det gäller grunderna för uppdraget och som värnar public service-
verksamhetens oberoende och integritet..." (s 6)*

Kommentar: Möjligheten att införa en reglering som gäller oavsett teknisk plattform är den största enskilda förändringen på många år. Idag är sändningarna i radio och tv kärnverksamhet. Utbudet på internet är s.k kompletterande verksamhet och oreglerad. Snart kan det bli tvärt om. Internet är kärnverksamheten och det viktigaste sättet att nå och kommunicera med publiken. Det var enligt grundlagen förbjudet att reglera verksamhet på internet. En blocköverskridande politisk överenskommelse resulterade i att grundlagen ändras och ett undantag görs för just public service. Därför kan det nu införas ett teknikneutralt tillstånd. Samma villkor kan därmed gälla både i sändningar och för utbudet på internet.

Detta ska inte blandas ihop med grundlagsskydd av public service. Nu markerar regeringen med att i direktiven utesluta förslag om grundlagsändringar, vilka skulle kunna ge PS ett stabilt och långsiktigt skydd. Grundlagsskydd har utretts tidigare av en parlamentariska kommitté för tryck- och yttrandefriheten, men hösten 2020 konstaterades att det inte gick att få till stånd en bred politisk lösning och frågan avfördes från dagordningen.

PS har byggt på breda politiska överenskommelser. Det gäller inte längre i det polariserade samhället. Mycket av lagstiftningen är att betrakta som "vackert väder reglering" som nu när orosmolnen tornar upp sig kommer att stress-testas. Genomgripande förändringar i t.ex uppdraget ligger bara ett riksdagsbeslut bort och ett sådant beslut kan fattas när som helst under en tillståndperiod. Det finns inga långsiktiga garantier. Det gäller naturligtvis även finansieringen där det långsiktiga beslutet om tilldelningen är att betrakta som ett inriktningsbeslut. Det finns ett beredningstvång för riksdagsbeslut, men nivån kan lätt justeras av en riksdagsmajoritet. På samma sätt kan public serviceavgiften avskaffas och en övergång till finansiering direkt via statskassa beslutas. System är inte så hållfast som man vid en första anblick kan förledas att tro.

"...lämna förslag på ökade möjligheter till granskning och sanktioner för granskningsnämnden, så att granskningen och sanktionerna kan omfatta hela public service-verksamheten." (s 8)

Kommentar: Detta är en av de mer känsliga delarna av utredningsuppdraget. Det kan mycket väl leda till det som kulturministern gjort gällande, att det handlar om att se över hur Granskningsnämnden ska kunna granska även utbudet på internet, dvs samma granskning som idag sker av utbudet i marknätet.

Ordet sanktioner leder dock tankarna till att det handlar om att skärpa både granskningen och införa olika former av ”*bestraffning*”, som är den tolkning som SD gör.

”En viktig faktor för en levande mediemarknad är att public services innehållsmässiga tyngdpunkt ligger där det råder brist på kommersiella alternativ. Bredare produktion, som underhållning och större sportevenemang, kan som regel levereras av kommersiella aktörer. Det kan dock finnas skäl att vissa sådana produktioner alljämt tillhandahålls av public service.” (s 9)

Kommentar: Ytterligare en markering om att göra det marknaden inte gör, men dörren stängs inte helt för underhållning och sport. Nu har regeringen förväntningar på att utredningen ska beskriva hur tyngdpunkt förflyttas från bl.a underhållning och sport, till det utbud som det råder brist på. Det blir en grannlaga uppgift att definiera.

”Från och med tillståndsperioden 2014 – 2019 innebär speglingsuppdraget att programutbudet också ska spegla den variation som finns hos befolkningen. Samtidigt med den förändringen infördes även krav på att programverksamheten ska bedrivas utifrån ett jämställdhets- och mångfaldsperspektiv...Om speglingsuppdraget ska vara fortsatt relevant bör det ses över i sin helhet.” (s 9)

Kravet att i grunden förändra speglingsuppdraget tillhör SD:s centrala frågor, och har drivits av partiet ända sedan det kom in i riksdagen 2010. I klartext återkommande formulerat med orden öka utbudet av ”svensk kultur”. Det är också kopplat till krav på PS att öka ansvaret för svenska språket, beledsagat med konkreta anvisningar att till exempel vårda språket genom att undvika svordomar.

”Med utgångspunkt i beskrivningen av public service-företagens roll och betydelse för mångfalden och konkurrensen på mediemarknaden föreslå hur innehållsuppdraget ska utformas för nästa tillståndsperiod med fokus på folkbildning och journalistik för hela landet.” (s 10)

Kommentar: Ytterligare ett sätt att formulera en avsmalning, som är en av utredningens största utmaningar. Journalistik för hela landet har diskuterats sedan ”*de vita fläckarna*” identifierades i Annette Novaks Medieutredning. Det har också lett till att både SVT och SR satsar på ökad närvaro runt om i landet. Folkbildning har varit ett centralt uppdrag för samtliga tre ps-bolag i årtionden. Nu vill regering att public service fokuserar på folkbildning och har också påpekat att uppfyllelsen av just det uppdraget tydligare ska följas upp i den granskning som görs årligen av Granskningsnämnden.

”Analysera och vid behov lämna förslag på hur nyhetsuppdraget ska förtydligas när det gäller möjligheten att tillhandahålla text vid sidan av ljud och rörlig bild, i syfte att främja tillgången till nyhets- och samhällsjournalistik i hela landet.” (s 10)

”Analysera hur samverkan mellan public service och kvalitativa nyhetsmedier fungerar i praktiken och hur hänsyn tas till andra aktörers konkurrensförutsättningar...” (s 10 – 11)

Kommentar: Tidningsutgivarna och 79 chefredaktörer har krävt att mängden text på SR:s och SVT:s webbsidor ska begränsas. Bolagen ska fokusera på rörlig bild respektive ljud. Här får de ett kvitto på att regeringen har tagit till sig av kritiken. Samma diskussion förs fram av europeisk press med viss framgång. Det handlar återigen om konkurrenssnedvridning och att PS stör marknaden. Både SR och SVT har tagit initiativ till samverkan med framförallt landsortstidningar. SR har t.ex skrivit samverkansavtalen (s.k. ”*credd-avtal*”). Nu ska utredningen analysera om det finns skäl att begränsas text på webben och hur samverkan med pressen fungerar och om det även i det fallet finns skäl att vidta åtgärder.

”Analysera om begränsningarna för sponsring är ändamålsenligt utformade och vid behov föreslå förändringar.” (s 12)

Kommentar: Succesivt har rätten till sponsring begränsats under årens lopp. Nu tas frågan upp igen och kan leda till ytterligare skärpning. PS sponsring har återkommande kritiserat av kommersiella mediebolag.

”Analysera varför systemet för förhandsprövning av nya tjänster inte använts och vid behov föreslå förändringar av systemet.” (s 13)

Kommentar: Förhandsprövningen innebär att Myndigheten för press, radio och tv (MPRT) gör en prövning av en ny tjänst som PS bolaget vill införa under pågående tillståndsperiod utifrån två perspektiv: Om tjänsten ryms inom uppdraget och om den otillbörligt konkurrerar på marknaden. Det är PS-bolaget som i första hand bedömer om tjänsten ska anmälas till prövning. Den förra regeringen gjorde vissa justeringar, bl.a gavs tredje part rätt att anmäla en tjänst till prövning. Ännu har ingen prövning genomförts och nu ska systemet återigen ses över.

”Analysera om ökat samarbete mellan public service-företagen kan främja ett effektivt resursutnyttjande utan att det påverkar företagens beredskapsarbete negativt...” s 17)

Kommentar: Samarbete mellan ps-bolagen är ett alternativ till sammanslagning. Det har snarare varit regel än undantag att en utredning analyserar möjligheten till effektivisering genom samarbete. Att frågan ständigt återkommer ska nog ses som ett tecken på politiskt missnöje. Det som är nytt den här gången är förbehållet att resurssamverkan inte får ske på bekostnad av beredskapsuppdraget.

"Inhämta fördjupade budgetunderlag från public service-företagen, och uppskatta public service-företagens medelsbehov utifrån kommitténs förslag om uppdraget för public service och föreslå nivå på medelstillelningen under nästa tillståndsperiod." s 17)

Kommentar: Budgetäskanden redovisades även under förra tillståndsprocessen. Detta resulterade i att man helt enkelt utgick från den rådande nivån, med två procents årlig uppräknig. Skillnaden den här gången är en tydligare koppling till det nya uppdrag som kommittén förväntas presentera och utifrån det även fatta beslut om medelsnivån.

Konsekvenser

Uttolkningen av direktiven bör ske i en större kontext, som handlar om det nya tonläge som karakteriserar en betydande del av debatten om PS. Det gäller främst SD, men även andra partier i regeringsunderlaget.

Redan under valrörelsen 2018 kallade SD:s partiledare Jimmie Åkesson P3 för en *"skitkanal"*. Och fortsatte med att säga att *"hade jag varit chef här hade jag lagt ner P3 för länge sedan. Jag tycker det är vänsterliberal smörja rakt i igenom."* Som nybliven ledamot i Förvaltningsstiftelsen sa SD:s Linus Bylund i en intervju i tidningen Fokus att journalister som bryter mot opartiskhets- och saklighetsreglerna borde kunna straffas med till exempel böter. Senast var det riksdagsledamoten Björn Söder som kort tid efter valet 2022 reagerade efter ett inslag i Aktuellt där svenska kommittén mot antisemitism uttryck oro efter SD:s valframgångar Söder Twittrade: *"Nu får banne mig SVT skärpa sig och sluta med rena propagandainslag...Och public service ska banne mig reformeras i grunden."*

KD har varit något försiktigare, men både genom partiledare och enskilda riksdagsledamöter talat om att ta bort *"krimskrams"* i programutbudet. Eller *"vässta"* programutbudet.

M har uttryckt sig på liknande sätt, men här har också partiets stora Stockholmsavdelningen föreslagit nedläggning av public service, helt i linje med ungdomsförbundet MUF. Det har också förekommit enskilda röster för utförsäljning, eller att en tv-kanal bryts loss och reklamfinansieras.

Från L finns inga sådana propåer, men heller ingen tydlig politisk linje.

Ordet "sanktioner" i direktiven är nytt och en varningssignal, även om det inte direkt konkretiseras vad som avses. Men det går att söka svaret på annat sätt. Grundlagen har ändrats vilket ger möjlighet att reglera både sändningar i marknätet och utbudet på internet, då är det rimligt att hela utbudet kan granskas av Granskningsnämnden. När den möjligheten nu ges kan det tas som intäkt för att spänna tumskrubarna i nästa tillståndsperiod.

"Sanktioner" är troligen en eftergift för SD-falangen som definierar det som "*bestraffning*" enligt Bylunds tidigare uttalande som sedan återkommit i mer verserad form. Det handlar om två saker: Kraven som ställs på PS ska vara hårdare än dagens och hur uppföljningen går till ska skärpas. Att bolagen idag får med beröm godkänt av Granskningsnämnden biter inte på kritikerna men kan ha betydelse för synen på PS i bredare kretsar.

Dessutom anser M, KD och SD att det behövs rejäl extern revision, inte som idag att bolagen på egen hand författar "*tillrättalagda*" årliga public service-redovisningar. Det finns inga tecken på att L skulle motsätta sig detta.

Med tanke på den "hårdare tag mentalitet" som i det mesta genomsyrar regeringen, så kan man befara att den även gäller public service. I andra frågor är texten i direktiven mycket tydliga och konkreta. Gäller till exempel "*speglingsuppdraget*" där man beskriver hur det bland annat fokuserat på att "*spegla den variation som finns i befolkningen*". Här pekas också på att "*programverksamheten ska bedrivas utifrån ett jämställdhets och mångfaldsperspektiv*." Direktiven pekar med hela handen och slår fast att "*om speglingsuppdraget ska vara fortsatt relevant bör det ses över i sin helhet*". Det handlar om frekvent framförda krav om till exempel mer svenska kultur.

Det är också viktigt att konstatera att det politiska motståndet mot den vulgariserade och i långa stycken auktoritära kritiken är relativt tystlåten. Någon visionär motoffensiv finns inte. S som nu i opinionen är större än M och SD tillsammans har ett stort ansvar för att balansera debatten och sätta ned foten. Ännu har inte mycket av oppositionspolitik setts inom detta område.

SD har kommit att inta en stark och delvis ledande position där språkbruket blivit alltmer auktoritärt och därmed också artfrämmande för en svensk tradition kring det offentliga samtalet. När SD utsätts för kritik i PS så slår man tillbaka med aggression och numera med att markera att man agerar utifrån en maktposition. När partiets nya kultur- och mediepolitiska talesperson, Alexander Christiansson, intervjuades i SVT:s Agenda och i SvD, klargjorde han att å ena sidan gäller principen om armlängds avstånd men å andra sidan att om man som förtroendevald inte gillar något enskild konst finansierad av skattemedel så måste man säga ifrån. Det gäller följaktligen även det som PS ägnar sig åt.

Ett mindre och avsmalnat uppdraget riskerar att påverka PS-bolagens räckvidd. Minskat lyssnande och tittande får i sin tur negativa effekter på PS relevans och tilltro hos allmänheten. En sådan utveckling låter sig inte förenas med ett ökat beredskapsansvar. I den frågan är den tekniska utvecklingen bristfälligt

analyserad och vikten av att säkerställa informationsbehov till allmänheten digitalt. Därvidlag är hela frågan om utbyggnad av bredband i hela landet till nödvändig kapacitet helt förbisedd i direktiven.

För nästan 20 år sedan släcktes det analoga distributionsnätet för tv och ersattes av ett digitalt marknät, med utrymme för fler tv-kanaler och som täcker 99,8 % av Sverige. Men sedan flera år tappar marknätet tv-abonnenter i snabb takt. Under första halvåret 2021 har marknätet 239 000 abonnenter, vilket är mer än en halvering jämfört med 2016. Tv via IPTV, bredband, ökar kraftigt och har som jämförelse cirka 1 500 000 tv-abonnenter. Det är uppenbart att kommersiellt finansierade tv-kanaler har ett allt mindre intresse att vara kvar och betala för distribution i det digitala marknätet.

Hela frågan om att minska mångfalden i utbudet ges inte någon saklig argumentation, utan stödjer sig endast på åsikten att PS bör fokusera på programområden som inte tillgodoses tillfredsställande av kommersiella aktörer.

I DN Debatt 23 februari 2023 påstår representanter för regeringen inklusive SD (Parisa Liljestrand M, Alexander Christiansson SD, Roger Utbult KD, Robert Hannah L) att *”Det finns hos medborgarna en befogad förväntan om att radio och tv i allmänhetens ska fokusera på det som den kommersiella mediemarknaden inte erbjuder”*. Inte heller detta påstående förankras i någon form av fakta.

Enligt en färsk mätning från SOM-institutet vill endast 12% av befolkningen ha ett smalare utbud i SVT. Och förtroendet för PS är stabilt mycket högt enligt SOM-institutet, 77% för SVT och något högre än för SR med 72%.

Politikernas markerade önskan om mer inflytande över programinriktningen riskerar att också påverka den allmänna synens på PS negativt. I det perspektivet ingår Granskningsnämndens utökade ansvarsområde och mer detaljerad ekonomisk kontroll.

Det är första gången som det finns en politisk majoritet för en rad frågor, som i flera fall förvisso diskuterats tidigare och då resulterat i ett slags status quo. Det är inte troligt att så blir fallet den här gången.

Det är de nya direktiven för det framtida PS och flera år av hårda politiska angrepp på PS som nu formar en tydlig hotbild mot ett stort, starkt och oberoende PS i allmänhetens tjänst där verksamheten bygger på tre grundpelare: Informera, utbilda och underhålla (inform, educate and entertain).

I public serviceredovningen gör bolagen en genomgång av året som gått och hur uppdraget dvs villkoren i sändningstillståndet och medelsvillkoren uppfyllts. Dokument finns tillgängliga på webben.

Granskningsnämnden som går igenom redovisningarna utifrån villkoren har vanligen få kommenterar, både på SR och SVT, och inte ens en randanmärkning vad gäller UR. Förbättringar kan göras men i huvudsak uppfylls uppdragen. Det är mycket omfattade redovisningar på fler hundra sidor.

För både SR och SVT, när det gäller produktionsvolym och hur anslagen fördelas mellan olika programkategorier, så går lejonparten till samhälle, nyheter, vetenskap och kultur. SVT:s underhållning står för 9 procent av antalet producerade timmar och 18 procent av kostnaderna. Merparten av de tilldelade medlen, en tredjedel, går till samhälle och nyheter. SR:s redovisningen visar att 85 procent av kostnaderna går till nyheter, samhälle, kultur och musik. omkri,

Det är en grannlaga uppgift att identifierad vad public servicebolagen ska göra som inte marknaden leverera och hur dra ned på tex underhållning, till förmån för ett mer fokuserat utbud, som kan tolkas som mer av att informera och utbilda.

Om färdriktningen i direktiven blir de konkreta riktlinjerna och ramarna i en ny reglering med en public service-lag och styrdokument, som ska gälla till 2033, riskerar PS att förändras till ett företag i statens och samhällets tjänst – och allt mindre i allmänhetens tjänst. Det ligger i farans riktning att det också blir ett PS för allt färre.

Det är samtidigt viktigare än någonsin att inte hamna i ett läge där politiska kompromisser leder fram till ett slags status quo. Människors mediekonsumtionsvanor, mediemarknaden och tekniken utvecklas i ett mycket snabbt tempo. PS behöver rustas för att med sin icke-kommersiella finansiering möta alla dessa förändringar och fortsätta vara relevant, ha högt förtroende och nå ut till alla. Ett PS som fortsatt dagligen är angeläget för det stora flertalet är avgörande viktigt också ur ett försvars- och beredskapsperspektiv.

Genom att tydligt markera att PS utbud av underhållning och sport ska minska så ger staten de kommersiella mediebolagen inom radio- och tv-området en favör som riskerar få marknadsstörande konsekvenser. Idag kan ju till exempel produktionsbolag på den svenska marknaden erbjuda sina programformat inom underhållning och därtill hörande området feature till både kommersiella kanaler och PS. Den typen av fri konkurrens kommer att beskäras om direktivens förslag genomförs.

Det är av grundläggande betydelse att nu formera en konstruktiv och visionär offensiv för ett större, starkare och oberoende PS.